

РОЗВИТОК ФАКТОРИНГОВИХ ПОСЛУГ

УДК 336.717.061

Тарасенко І.Ю., Шавкун О.І.,
студентки 4 курсу, 4 групи
фінансового факультету
ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. Проаналізовано шляхи розвитку факторингу на ринку банківських послуг в Україні. Проведено аналіз чинників, що обмежують розвиток факторингу в Україні та виявлено основні аспекти розвитку нових напрямків діяльності банків за активізації факторингу.

Аннотация. Проанализированы пути развития факторинга на рынке банковских услуг в Украине. Проведен анализ факторов, ограничивающих развитие факторинга в Украине и выявлено основные аспекты развития новых направлений деятельности банков по активизации факторинга.

Abstract. The ways of factoring in the market of banking services in Ukraine are analyzed. The analysis of the factors limiting the development of factoring in Ukraine was made and the main aspects of development of new directions of activity of banks on factoring activation were revealed.

Ключевые слова: рынок факторинговых услуг, факторинг, банки, услуги банка, риски.

Keywords: factoring services market, factoring, banks, bank services, risks.

Факторингові послуги є широко представленим інструментом економічних відносин у ринковій інфраструктурі розвинутих країн. У діяльності вітчизняних банків практика використання факторингу лише започатковує перші кроки розвитку інструменту, що є одним із небагатьох на нинішній день фінансових продуктів, спрямованих на пряму підтримку і розвиток реального сектору економіки України. Цей аспект діяльності банків забезпечує поєднання інтересів фінансового і реального секторів економіки.

Питання факторингових послуг розглянуто у працях багатьох українських економістів, найбільш відомими з яких є Ж.О. Андрійченко[1],

Н.М.Внукова [2], О.Д. Вовчак [3], Л.М. Гутко [4], В. М. Остапенко [5], Г.Є.Шпаргало [6] та ін.

Мета дослідження полягає в узагальненні теоретичних аспектів факторингу на ринку банківських послуг та виявлення чинників, що впливають на розвиток факторингових операцій.

Звертаючись до трактування Н.М. Внукової, факторинг являє собою «різновид торгово-комісійної операції, поєднуваної з кредитуванням обігового капіталу клієнта, включає інкасування дебіторської заборгованості клієнта, кредитування і гарантію від кредитних та валютних ризиків» [2]. В класичному розумінні, факторинг є комплексом фінансових послуг, що пропонують клієнту банки або фінансові установи з передачі прав вимоги грошових коштів. Факторинг, перш за все, цілеспрямований для вирішення таких питань, як негайне інкасування грошей або одержання їх на визначену у факторинговому договорі дату, незалежно від платоспроможності платника; покриття ризиків, пов'язаних зі своєчасним отриманням оплати; управління дебіторською заборгованістю клієнта; надання консалтингових послуг власнику дебіторської заборгованості тощо [2].

Розвиток банківської діяльності з розширенням сегмента факторингових відносин розширює можливості забезпечення оборотним капіталом, а також формує для банків можливість виходу на спеціалізовані сегменти ринку фінансових послуг, обумовлюючи передумови зростання власних активів і створюючи конкуренцію фінансовим компаніям. Постає питання визначення перспектив розвитку діяльності банків на ринку факторингових операцій.

Ефективне функціонування факторингових відносин може стати одним із дієвих методів подолання негативних наслідків функціонування офшорних зон в Україні. Популяризація факторингових операцій обумовить можливість вітчизняним експортерам одержувати достовірну інформацію про фінансово-господарський стан іноземних партнерів напередодні укладення експортних договорів та обов'язкове отримання винагород за експортування товарів, що позитивно вплине на рівень розвитку національної економіки.

Ефективне здійснення факторингових операцій дає змогу уникати потужного впливу кризових явищ, сприяти розвитку бізнесу та забезпечує нарощення його ринкової вартості.

На основі критерій, якими керуються потенційні позичальники щодо вибору кредитора, можна визначити основні чинники, які визначають частку банків на ринку факторингу. Одним з чинників є максимальний обсяг фінансування до нього можна віднести фінансову стійкість та стабільність фактора, репутацію, а також досвід банку із факторингового обслуговування. Також до чинників, які визначають частку банків на ринку факторингу можна віднести річну ставку. Наступними чинниками є комісія від суми боргу та мінімальна комісія суми боргу, до яких входять параметри здійснення операції, ціна факторингової операції та розмір комісійної винагороди, розмір авансових виплат. До мінімальної кількості дебіторів - наявність передумов для персонального обслуговування та репутація банку. Також можна виділити такі важливі чинники як максимальний період відстрочення та необхідна тривалість діяльності підприємства; до швидкості ухвалення рішень відносять такі критерії, як: фінансова стійкість і стабільність фактора, онлайн-доступ до інформації про придбані рахунки, досвід із факторингового обслуговування клієнтів та інші. Отже, авторами визначено вплив зазначених чинників на рівень якості здійснення факторингових операцій і, як наслідок, обсяги їх здійснення, де Y – це частка банку на ринку.

Аналіз структури фінансових показників ціноутворення факторингу на ринку банківських послуг (табл. 1) виявив, що річна ставка за факторингове обслуговування станом на початок 2016 року за даними банків становить у середньому 26,3%, середня ставку за кредитами становила 21%, а за кредитами «овердрафт» – 26,1%. Варто зазначити, що максимально можливе відхилення річної ставки складає 0,72 од. від середнього значення. Тобто, можна зробити висновок, що факторингове обслуговування залишається дорожчою послугою банків у силу необхідної ресурсної бази, обсягу операційних витрат і ризиків здійснення такого роду операцій.

Комісія від суми боргу є найбільш стандартизованим значенням, яке становить 1%. Проте такі банки, як «Унікредит Банк», ПАТ

«Укрексімбанк», АТ «ПІРЕУС БАНК МКБ» і ПАТ «ОксіБанк», не беруть комісії, але в такому разі встановлена мінімальна комісія в тому самому значенні, що і стандартна комісія в інших банках, а саме – 1%[6].

Таблиця 1

Характеристика факторингових операцій у банках
станом на 01.01.2016 р.

Банк	γ	Максимальний обсяг фінансування, % від суми	Ставка Річна, %	Комісія від суми боргу	Мінімальна кількість дебіторів, од.	Максимальний період відстрочення, місяців	Необхідна тривалість діяльності підприємства, місяців	Швидкість ухвалення рішення, днів
ОТП	7,5	90	26	0,5	2	4	24	5
Укрексімбанк	11,5	85	27	0,01	3	3	12	14
РайффайзенБанк Аваль	13	80	26	1	5	3	36	12
UniCreditBank	12,5	85	26	0,01	3	4	3	14
Банк «Південний»	11	90	28	0,5	1	4	6	14
ТАСкомБанк	6,2	85	26	1	2	3	6	12
ПУМБ	3,3	90	27	1	1	2	6	5
Idea банк	2,4	85	26	1	1	3	3	14
ПриватБанк	5,2	90	26	0,01	2	3	6	10
ПІРЕУС БАНК МКБ	3,1	70	26	0,01	2	4	0,000001	10
ОКСІ БАНК	3,5	50	27	0,01	1	3	0,000001	14
Кредит Агріколь	4,9	85	26	1	1	4	3	14
Альфа Банк	4,6	90	25	1	1	3	6	14
Середнє	6,82	82,69	26,31	0,54	1,92	3,31	8,54	11,69
Сігма (σ)	3,82	11,29	0,72	0,47	1,19	0,63	10,3	11,69

Також варто враховувати динаміку зміни тарифів, яка свідчить про зменшення одноразової комісії банків і факторингових компаній за обслуговування, і яка станом на 01.01.2016 становить 1,5%. При цьому, у порівняно з тарифами факторингових компаній (небанківські установи) банки надають у середньому дешевші послуги факторингу.

Ефективне здійснення факторингових операцій дає змогу уникати потужного впливу кризових явищ, сприяти розвитку бізнесу і забезпечує нарощення його ринкової вартості. Тому, доцільно дослідити вплив зазначених критеріїв на частку банків на ринку факторингу, а саме на рівень якості здійснення факторингових операцій і, як наслідок, обсяги

їх здійснення. Результати аналізу кореляції чинників впливу на факторингові операції банку наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Встановлення взаємозв'язку чинників впливу
на факторингові операції у банку

Показники	Максимальний обсяг фінансування, % від суми	Ставка річна	Комісія від суми боргу	Мін. Комісія від суми боргу	Мінімальна кількість дебіторів	Максимальний період відстрочення, місяців	Необхідна тривалість діяльності підприємства, місяців	Швидкість ухвалення рішення, днів
Максимальний обсяг фінансування, % від суми	1	-	-	-	-	-	-	-
Ставка річна	-0,279	1	-	-	-	-	-	-
Комісія від суми боргу	0,405	-0,13	1	-	-	-	-	-
Мін. комісія від суми боргу	-0,517	0,35	-0,429	1	-	-	-	-
Мінімальна кількість дебіторів	0,0167	-0,136	-0,141	-0,029	1	-	-	-
Максимальний період відстрочення, місяців	-0,0994	0,146	-0,325	0,128	0,027	1	-	-
Необхідна тривалість діяльності підприємства, місяців	0,226	-0,475	0,258	-0,312	0,732	-0,26	1	-
Швидкість ухвалення рішення, днів	-0,198	0,472	-0,071	-0,082	-0,069	0,33	-0,267	1

На основі розрахунків (табл. 2) встановлено, що не всі чинники впливу на факторингові операції банку корелюють між собою, за винятком такого фактору, як «мінімальна комісія від суми боргу».

Таким чином, найбільш важливими показниками, які визначають частку банків на ринку факторингу є:

річна ставка та швидкість ухвалення рішення, бо чим вище відсоткова ставка за договором, тим вища швидкість ухвалення рішення, і як наслідок більший прибуток;

необхідна тривалість діяльності підприємства та мінімальна кількість дебіторів, оскільки дебітори є основними елементами (клієнтами) факторингових компаній, тож залежність між тривалістю діяльності та кількістю дебіторів пропорційна, чим більше дебіторів, тим стійкіша діяльність факторингової компанії;

комісія від суми боргу та максимальний обсяг фінансування, тобто якщо дебітори стабільно сплачують комісію факторинговій компанії, то обсяг фінансування стабільно високий, та як слід, в результаті повернення запозичених коштів з комісією факторингова компанія може фінансувати інших дебіторів та бути фінансово стабільною.

У теперішній час існує необхідність подальшого розвитку факторингу. В першу чергу, це обумовлено присутністю попиту на подібний інструмент отримання короткострокових капіталів з сторони суб'єктів підприємницької діяльності. Факторинг є ефективнішим засобом, аніж короткострокове кредитування, оскільки фінансування оборотного капіталу суб'єктів господарювання дозволяє банкам розширити клієнтську базу і підвищити прибуток, а їхнім клієнтам – знизити ризик при здійсненні розрахунків, підвищити ліквідність активів, платоспроможність і рентабельність. А також, використання факторингу як інструменту управління дебіторською заборгованістю є вигідним для кожної сторони факторингового договору.

В світовій практиці застосовується механізм, що передбачає викуп неоплачених боргових зобов'язань, які існують як вияви між контрагентами в ході реалізації товарів, робіт, послуг на умовах комерційного кредиту та супроводжуються елементами додаткового обслуговування клієнта – факторинг.

Проте, незважаючи на те, що факторингові операції вважаються базовими інструментом керування дебіторською заборгованістю, обмеженість їхнього використання обумовлена високою ризикованістю для самих факторингових компаній (табл. 3).

Для забезпечення розвитку факторингового ринку в Україні важливо започаткувати передумови для формування спеціалізованих факторингових компаній, які професійно здійснюватимуть факторинг як комплексну операцію: фінансування, робота з дебіторами клієнта, що спрямована на дотримання умов контракту щодо строків оплати за рахунок кваліфікованих кадрів з питань факторингу та вузької спеціалізації таких фінансових установ, інформаційно-аналітичне обслуговування факторингової діяльності клієнтів.

У табл. 3 подано визначені авторами ризики факторингових операцій та методи їх мінімізації, на основі узагальнення підходів авторів до даного питання [8-10].

Таблиця 3

Ризики факторингових операцій та методи їх мінімізації

Ризик (для фактора)ризиків	Можливі методи мінімізації
1. Кредитний ризик (ризик несплати заборгованості фактору)	
1.1. Ризик невиконання боржником своїх зобов'язань за договором, права грошової вимоги за яким відступлені фактору постачальником (клієнтом) за договором факторингу	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка ймовірності вчасного погашення заборгованості на підставі вивчення кредитної історії та репутації боржника; - встановлення лімітів фінансування щодо конкретного боржника на підставі оцінки ймовірності вчасного погашення ним суми заборгованості; - моніторинг стану виконання договорів, проведення відповідної систематичної роботи з боржником
1.2. Ризик невиконання постачальником (клієнтом) своїх зобов'язань, що впливають з поруки за договором факторингу (якщо такий спосіб передбачено договором)	<ul style="list-style-type: none"> - періодичний аналіз платоспроможності клієнта і систематичний моніторинг грошових надходжень; - забезпечення проведення клієнтом додаткових, незалежних від факторингу грошових потоків поточних рахунках клієнта банку, якщо фактором є банк; - прийняття додаткової застави для забезпечення виконання клієнтом своїх зобов'язань перед банком
2. Валютний ризик (ризик пов'язаний із зміною валютних курсів)	<ul style="list-style-type: none"> - обмеження проведення операції певною валютою; - встановлення механізмів розрахунку відповідно сум до певної валюти; - встановлення фіксованих валютних курсів
3. Процентний ризик (зміни ринкової кон'юнктури)	<ul style="list-style-type: none"> - встановлення обмежень у строках дії факторингової операції
4. Політичний ризик (неможливість виконати контракт, здійснити платіж через зміну політичної ситуації в країні)	<ul style="list-style-type: none"> - ураховуючи, що ризик мінливості політичної ситуації є вкрай непередбачуваним, основним методом зменшення його впливу є врахування таких форс-мажорних ситуацій при укладенні договору факторингу; - використання системи страхування на користь одержувача коштів
5. Операційний ризик (помилки або навмисні негативні дії при укладенні договору з боку фактора, дебітора чи кредитора)	<ul style="list-style-type: none"> - наявність постійного контролю за коректністю виконання операцій співробітниками банку-фактора; - створення максимального захисту системи факторингового програмного забезпечення від несанкціонованих дій сторонніх осіб

Неможливо повністю запобігти появи ризиків факторингу, але можливо їх ліквідувати на початковому етапі, але завдяки створенню якісної системи управління ризиками, можливо мінімізувати та ліквідувати ризики факторингу з використанням методів, наведених в табл. 3.

В Україні фактично не враховується досвід європейських країн з приводу забезпечення функціонування системи страхування кредитного ризику фактору, тому важливим є створення такого формату факторингових відносин, за яких позичальник зможе застрахувати свій торговельний кредит у страховій компанії і як бонус отримуватиме знижку на плату за здійснення факторингової операції в банку. Як наслідок, страхові компанії також стають учасниками факторингових відносин, що виникають між фактором і позичальником, а також можуть бути членами факторингового пулу.

Ураховуючи досвід європейської практики, очевидно є необхідність використання вітчизняними банками фактора сучасних технологій Інтернет – обслуговування клієнтів, що значно зменшить час, який витрачається на подання документів, прийняття рішення про обслуговування та інформування про стан заборгованості клієнта тощо. Запропоновані заходи дозволять знизити вартість факторингових послуг і сприятимуть залученню більшої кількості клієнтів.

Список літератури

1. Андрійченко Ж.О. Місце фінансового моніторингу в системі управління ризиками ринків фінансових послуг / Ж.О. Андрійченко // Сучасні проблеми фінансового моніторингу: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 10 квітня 2015 р.). – Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО Ексклюзив, 2015. – С. 19-21.2.
2. Внукова Н.М. Основи факторингу: [навч. посібник] / Внукова Н.М. – К.: Товариство "Знання", 1998. – 174 с.
3. Вовчак О.Д. Факторинг : навч. посібн. / О.Д. Вовчак, Г.Є. Шпаргало, Т.Я. Андрейків. – К.: Видавництво «Знання», 2012. – 3 с. 9.
4. Гутко Л.М. Механізм здійснення факторингових операцій на страхування ризику невиконаних зобов'язань за договором факторингу/ Л.М. Гутко // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – № 9. – с. 6-9.
5. Остапенко В. М. Сучасні проблеми фінансового моніторингу: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 8-9 грудня 2016 р.). – Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО Ексклюзив, 2016.- с. 118.
6. Шпаргало Г.Є. Факторингові операції в Україні: проблеми та перспективи/ Г.Є. Шпаргало, Н.В. Наконечна. [Електронний ресурс]. –

Режим доступу:<http://www.nbuu.gov.ua>.

7. Сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-finansovih.html>.

8. Волосович С.В. Страхування ризиків факторингу / С.В. Волосович // Вісник КНТЕУ . – №4. – 2012р. – с.24-33.

9. Ступницький О.І. Сучасний факторинг: ефективність торговельних операцій та управління корпоративними фінансами: [навч. посібник] / О.І. Ступницький, В. М. Коверда – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2010. – 255 с.

10. Шанина А.Н. Управление рисками факторингового бизнеса в России: автореферат дисс. кандидата экономических наук: 08.00.10 / А.Н. Шанина. – Санкт-Петербург, 2010. – 22 с.

Автори:

Науковий керівник:

к.е.н., викладач кафедри управління фінансовими послугами

Завідувач кафедри управління фінансовими послугами:
д.е.н,проф.

І. Ю. Тарасенко
О. І. Шавкун

В. М. Остапенко

Н. М. Внукова